

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Roitto, Matti

Title: 100 vuotta ensimmäisen maailmansodan päättymisestä – ja hieman Yhdysvaltojen välivaaleistakin

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Roitto, 2018

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Roitto, M. (2018, 12.11.2018). 100 vuotta ensimmäisen maailmansodan päättymisestä – ja hieman Yhdysvaltojen välivaaleistakin. What the Hela?. Retrieved from <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/ajankohtaista/blogi/aikasemm...>

12.11.2018

100 vuotta ensimmäisen maailmansodan päättymisestä – ja hieman Yhdysvaltojen välivaaleista-kin

Matti Roitto

Välivaaleissa kaikki on vaan?

Yhdysvaltojen välivaalit ovat saaneet ennen näkemätöntä huomiota mediassa, käytännössä ensimmäistä kertaa myös Suomessa. Aiemmista välivaaleista raportointi-intoa ei ole juuri riittänyt, vaikka esimerkiksi vuoden 2006 vaalikamppailu oli äärimmäisen kiinnostava analogiana nyt käydyille vaaleille.

Vuoden 2002 vaaleissa presidentti George W. Bush sai, 9/11-iskujen myötä, lisättyä republikaanien paikkoja edustajainhuoneessa (8) ja senaatissa (2). Tämä oli historiallinen poikkeus. Yleensä istuvan presidentin puolueen kannatus laskee välivaaleissa.

Toisin kuin nyt, vuonna 2006 demokraatit saivat kuitenkin merkittävän vaalivoiton, jonka kaltaisesta spekulointiin myös ennen nyt pidettyjä vaaleja. Tällä kertaa, vuonna 2018, suuremman huomion takana on ainakin osin presidentti

Donald Trumpin poikkeuksellinen ja turbulenti valtakausi lieveilmiöineen. Vaalit kun voitiin lukea ensimmäiseksi mahdolliseen muutokseen johtavaksi virstanpylvääksi sille, miten Trumpin politiikkaa on kahden ensimmäisen vuoden aikana koettu ja vastaanotettu.

Kongressin edustajainhuoneen vaalien osalta, ja senaatinkin, kyse oli myös siitä, miten hankalia seuraavista kahdesta vuodesta Trumpin hallinnolle tulee. Demokraattien enemmistö edustajainhuoneessa ja senaatissa olisi mahdollistanut hallinnon haastamisen. Esimerkiksi paljon esillä olleet yritykset saada presidentti syytetyksi valtaoikeuksiensa väärinkäytöstä olisi ollut helpompaa voida toteuttaa demokraattien hallitessa kongressia.

Esimerkiksi liittovaltion budjetin rakentamiselle kongressin voimasuhteet ovat vielä oma lisänsä. Nyt demokraattivetoinen edustajainhuone pystyy kontrolloimaan budjetin kautta hallinnon suunnitelmia. Molempien kamarien ylivoimalla valtaa olisi vielä enemmän.

Välivaaliuutisoinnin varjoon on jäänyt paljon muuta, myös Yhdysvaltain ulkopolitiikan ymmärtämisen ja ennustamisen kannalta oleellista. Yhdysvalloissa vedotaan yhä usein ja toistuvasti ensimmäisen maailmansodan vaikutukseen ja perintöön, jopa tämän päivän poliittisissa keskusteluissa ja erityisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Erityisesti huomio kiinnittyy ”wilsonismiin”, joka on Yhdysvaltojen poliittisessa kulttuurissa luonnehdintana joko haukkumasana tai kehu, kommentoijan näkökulmasta riippuen. (Antero Holmila & Matti Roitto: *Trumpista Rooseveltiin. Yhdysvaltain ulkopolitiikka ja kriisit 1900-luvun alusta tähän päivään*, 2018). Termin juuret ovat presidentti Woodrow Wilsonin ensimmäisen maailmansodan aikaisessa, Yhdysvaltojen politiikan suuntaa määritelleessä kansainvälistyvämmässä ulkopolitiikassa, ja myös lakiasäätävien ja toimeenpanevien liittovaltion hallinnon osien välisessä valtakamppailussa.

Ensimmäinen maailmansota

Ensimmäisen maailmansodan päättymisestä on tullut sunnuntaina 11. marraskuuta kuluneeksi sata vuotta. Sodan alun muistelu vuonna 2014 näyttää saaneen enemmän huomiota kuin sen päättymisen muistovuosi. Vaikka rauhaan paluu muutakin kuin aseellisten taistelutoimien päättyminen on sodan päättymisen muistamisella merkitystä.

Ensimmäinen maailmansota oli myös monien tutkijoiden mielestä modernin maailman murros, joka aloitti ns. äärimmäisyyksien ajan (Eric Hobsbawm: *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991*, 1994). Sota oli poikkeuksellistaatuinen kriisi ja monin tavoin brutaali konflikti – eräs ihmiskunnan sotaisan historian merkkipaaluista. Ensimmäinen globaali sota se ei kuitenkaan ollut, vaikka niin usein saatetaan ajatellakin. Esimerkiksi 30-vuotista sotaa voidaan pitää maailmansotana. Modernista näkökulmasta tilanne on toki toinen.

Balkanin ruutitynnyri ja sen taustalla vaikuttaneet nationalismin vuot olivat Itävallan arkkiherttua Frans Ferdinandin murhan kanssa sodan alkamisen katalyytteja. Christopher Clarkin erinomaisessa teoksessa *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914* (2012) näitä alkuvaiheita ja sotaan johtaneita monimutkaisia syitä käsitellään yksityiskohtaisesti ja uudella tavalla. Ylikiehuneen kansallisuusaatteen vaikutus ei ollut syistä vähäisin.

Nykypäivän uutisoinnissa vastaavasta ”unissakävelystä” on jälleen nähty huolestuttavia merkkejä Euroopassakin. I maailmansodan taustalla kummitteli jo pidempään jatkunut kansainvälisen järjestelmän jähmeys ja kilpailuilmapiiri suurvaltojen välillä. Tämän ongelman ratkaisemiseen ei oikein löydetty keinoja.

Euroopan herruudesta oli kamppailtu jo vuosisadan ajan. Kärjitetysti tästä seurasi ase/kilpavarustelupolitiikkaa ja sotilasliittojen solmimisia. Liittojen on nähty vetäneen suurvallat keskinäiseen sotaan. (A.J.P. Taylor: *Struggle for Mastery in Europe 1848–1918*, 1954) Sodan syistä kiistellään silti edelleen.

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen professori Michael Nicholson tiivistä kolme keskeistä syytä: sota ei voitu välttää, sota sytytettiin tarkoituksella tai se oli ”vahinko” (Michael Nicholson: *International Relations*, 1997). Edes historiankirjoituksen historiaan merkittäväällä tavalla vaikuttanut Fritz Fischerin *Griff nach der Weltmacht: Die Kriegzielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914–1918*, Saksan sotasyllisyyttä, ja sen maailmanherruutta tavoitelleesta politiikasta korostavasta teoksesta alkanut ns. Fischer-debatti ei tuonut varmaa selvyyttä sodan syihin.

Historiatieteen kannalta sillä, ja siten myös sodalla oli merkitystä poliittisen historian tutkimuksen kehittämisen kannalta. Selvitettäessä sodan syitä, perinteisten sota- ja diplomatian historian rinnalle etsittiin uusia lähestymistapoja.

Historiantutkimuksen kauhukakaraksi itseään kutsunut, sittemmin enemmän julkisena keskustelijana profiloitunut Niall Ferguson piti tarkoituksellisesti myyttien murskaamiseksi kirjoitetussa ja kiistellyssä *The Pity of War: Explaining World War One* (1998, Suom. Julma Sota) teoksessaan sotaa brittien joustamattomuuden syynä.

Populaarisimmassa teoksessaan *War of the World* (2006) hän nosti esiin liittopolitiikan yhtenä sodan helvetinkoneen merkittävimmistä käynnistäjistä. Sen vuoksi suurvaltablokki olivat kuin samalla raiteella toisiaan kohti huumaavalla vauhdilla kiitävät höyryveturien vetämät junat. Protektionistista talouspolitiikkaa suojatulleineen on pidetty toisena merkittävänä esimerkkinä sotaan johtaneista syistä. Lisäksi usko modernisaation tuomiin uudistuksiin vaikutti niin, että sodan uskottiin olevan pian ohi. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Sen sijaan edessä oli vuosikausia kestänyt verinen konflikti. ”Suuri sota”, tai ”sota kaikkien sotien lopettamiseksi”. Verinen lihamylly jauhoi tuhoisasti länsirintamalla, josta ei kuulunut mitään uutta asemasodaksi muuttuneissa taisteluissa. Liikkuvammassa sodassa itärintamalla tuhot olivat yhtä lailla suuria. Lisäksi sodankäynti laajeni koskemaan entistä laajemmin koko yhteiskuntaa ns. totaalisenä sotana kuten esimerkiksi Jürgen Kocka kuvasi teoksessaan *Facing Total War. German Society 1914–1918* (*Klassengesellschaft im Krieg. Deutsche Sozialgeschichte 1914–1918*, 1973).

Ympärysvaltojen kauppasaarto vaikutti tuhoisasti keskusvaltoihin kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Ympärysvaltojen käymä rajoittamaton sukellusvenesota vaikutti osaltaan puutteen ja nälän vaikutusten kasvuun. Sodankäynti laajeni ilmaan, joukkotuhoaseita kehitettiin ja käytettiin sinappikaasusta fosgeeniin ja konetuliaseiden kalmanhuuruinen voittokulku vahvistui.

Korviketeollisuus, tuotantoprosessien tehostaminen, aseteknologian edistäminen, tieteen militarisoituminen sekä nyt paljon kiistelty kesäajan käyttöönotto tuottivat kaikki perintönsä myös sodanjälkeiseen maailmaan. (Johnson, Jeffrey: *Science and Technology*, in: 1914–1918-online. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin)

Itse sodasta ja sotatapahtumista on kirjoitettu sen jälkeen paljon. Sota myy edelleen ja siksi teosten tasokin on ollut hyvin vaihtelevaa. Kiinnostavimmasta päästä ensimmäisen maailmansodan historiaa koskevia perinteisempiä teoksia ovat mm. pitkän linjan sotahistorioitsija John Keeganin *The First World War* (1998), ja Hew Strachanin moniosaisen sarjan ensimmäinen osa *The First World War Volume 1: To Arms*. (2001).

Populaarimman historian puolelta Barbara Tuchmanin teoksilla (*Guns of August*, josta Tuchman sai Pulitzer-palkinnon, sekä *The Zimmerman Telegram*) on myös paikkansa ensimmäisen maailmansodan historiankirjoituksessa.

Monia ensimmäiseen maailmansotaan liittyviä myyttejä on pyrkinyt purkamaan taloushistorioitsija Mark Harrison, jonka mukaan esimerkiksi sota ei alkanut sattumalta eikä sodan päättänyt rauhansopimus ollut toisen maailmansodan syntysyy (Mark Harrison: *Myths of the Great War*, 2015).

Sodan vaikutuksista ja seurauksista

Sodan aiheuttamat taloudelliset ja materiaaliset tuhot olivat kuitenkin valtavat. Taistelujen osalta Harrisonin mukaan kyse ei ollut ensisijaisesti siitä, että maata olisi vaihdettu ihmishenkiin. Tuhoamis- tai nälännytyssodan doktriinin mukaisesti tarkoitus oli aiheuttaa vastapuolelle suuremmat tappiot ja siten tuhota sen sodankäyntikyky poliittisesti tai materiaalisesti.

Yhtä kaikki, eurooppalaisen Robert Schuman-keskuksen mukaan n. 21 miljoonaa ihmistä kuoli ja n. 20 miljoonaa haavoittui. Tautien ja puutteen merkitys oli suuri, ja näihin lukuihin ei edes sisälly Armenian kansanmurhaa tai Espanjantaudin vaikutusta ([REPERES; World War I casualties](#)).

Vastauksena sanoinkuvaamattomiin vammoihin lääketiede, erityisesti rekonstruktiiivinen kirurgia, kehittyi harppauksin. Ambulanssit, haavojen puhdistus ja monet muut edistysaskeleet juontavat juurensa tästä sodasta. (Mark Harrison, *The Medical War: British Military Medicine in the First World War*, 2011.) Sota toi kielenkäyttöön myös uuden käsitteen: sodan kauhuista ja erityisesti tykistötulesta johtunutta (nykyisellä nimellä tunnettua) postraumaattista stressireaktiota alettiin kutsua termillä "shell shock".

Kauhut näkyivät myös taiteessa ja laajemmin kulttuurissa. Maailmankirjallisuuden niin sanottu X-sukupolvi astui esiin sodan jälkeen illuusiottomana ja todensi yhteiskokemuksen murroksen teoksissaan. Runoilija Robert Gravesin muistelmia pidetään yhtenä tärkeistä sota-ajan elämän muisteluista. Saksalaisen Otto Dixin makaaberit ja morbidia huumoria pursuavat maalaukset ilmentävät osuvasti sodan laaja-alaisia vaikutuksia, jotka näkyivät myös mm. Weimarin tasavallan ajan kabaree-kulttuurissa ja saksalaisessa elokuvassa. Yhdysvalloissa Hollywood taas alkoi tuottaa sota-ajan ylijäämälentokoneilla hämmästyttäviä ilmailuelokuvia kuten "Skywayman" ja "Wings".

Nousevat suurvallat, Yhdysvallat ja Japani, olivat välttyneet omalla maaperällänsä käydyistä taisteluista ja tuhoista. Iso-Britannian emämaan maaperällä ei taisteltu, mutta muuten sodan vaikutukset olivat suuret. Vaikeissa ja pitkään kestäneissä rauhanneuvotteluissa kostomentaliteetti pääsi osaksi valloilleen.

Monien mielestä uuden sodan siemenet kylvettiin jo Versaillesin häpeärauhan ja Saksalle asetettujen kovien rauhanehtojen vuoksi. Valtioiden rajoja piirrettiin uusiksi. Uusia valtioita syntyi. Jotkut valtiottomat kansat saivat valtionsa osin kansallisuusaatteen kolmannen aallon myötä ja hajonneista imperiumeista (Itävalta-Unkari, Ottomaanit, Saksa, Venäjä) irtautumalla.

Sota synnytti myös n.10 miljoonaa pakolaista. Imperiumien hajoaminen, ja uusien suurvaltojen, kuten Neuvostoliiton synty vallankumoussotineen olikin eräs keskeisimmistä sodan vaikutuksista. Nämä heijastuivat myös kansainväliseen yhteisöön ja järjestelmän kehittymiseen. Esimerkiksi Irlannin itsenäisyystaistelu, myös Suomen itsenäistymisprosessi sisällissotineen oli osa tätä globaalia ilmiötä kuten mm. professori Henrik Meinander on kirjoittanut (esim. *Tasavallan tiellä*, 2012).

Uusin ensimmäisen maailmansodan historiaan liittyvä tutkimus onkin pyrkinyt huomioimaan erityisesti sodan laajemman kansainvälisen kontekstin. Se tarkastelee ensimmäistä maailmansotaa nimenomaan yllirajaisena ilmiönä, aivan kuten itsenäisyytemme juhluvuoden tieteellisen päätapahtuman *Reforms and Revolutions*-konferenssin keskeisin sanoma kuuluikin.

Tästä erinomainen esimerkki on ehkä laajin ensimmäiseen maailmansotaan liittyvä tutkimus ja tavanomaisimman sotahistorian kannalta eri näkökulmia tuoreesti hyödyntävä professori Jörn Leonhardin järkälemäinen, juuri englanniksi käännetty teos *Pandora's Box, the History of First World War*, (2018). Se nostaa esiin myös sellaisia varjoon jääneitä näkökulmia kuten siirtomaat (dekolonialismia huomioiden) ja pitkän aikavälin ideologiset vaikutukset.

Ylipäätään kansallisvaltiovetoisesta historian tutkimuksesta ollaankin siirrytty kansainvälisen järjestelmän näkökulman huomioimiseen ja ainakin jo jossain määrin asioiden yllirajaiseen, transnationaaliseen tai globaaliin tarkasteluun.

Erinomainen ja havainnollistava esimerkki tästä, Suomeakin koskien, on professori Pasi Ihalaisen *Springs of Democracy* (2017). Teos osoittaa, miten eri maiden lakiasäätävien valtionhallinnon osienkin välillä oli moniulotteista ja yllirajaista kanssakäymistä ja keskinäistä vaikutusta sodan vuosien aikana. Kyse ei ollut yksinomaan henkilökohtaisista verkostoista.

Sodan aikainen suurpolitiikka oli mahdollistaja, mutta myös moniulotteinen voimavirta esimerkiksi Pohjoismaissa. Ruotsin ja Suomen osalta sodan vaikutukset liittyvät myös maiden poliittisten kulttuurien demokratisaatio- tai parlamentarisatiokehitykseen myös talouden ja geopolitiikan kautta, Suomessa sisällissodan jälkeen ja osana kansallista valtionrakentamisprosessia. (Roitto, Karonen & Ojala, teoksessa Meinander, Karonen & Östberg, toim.: *Kansanvallan teillä*, 2018).

Myös sodan voittajiin kuuluneessa Iso-Britanniassa demokratisoitumiskehityksen osoituksena voidaan nähdä naisten poliittinen ja palkkatyöhön liittyvä emansipaatio. Kansalaisuuteen liittyvien velvollisuuksien ja oikeuksien suhteista keskusteltiin ja kamppailtiin. Sotatalouden tukemisen vastineena voimistui myös naisten äänioikeuden vaatimus. (Susan R. Grayzel: *Women and the First World War*, 2002.)

Paljon tutkittavaakin toki vielä olisi yllirajaisen näkökulmien, sukupuolen ja dekolonisaation sekä muistamisen osalta. Esimerkiksi Eurooppaan sodan aikana erilaisiin töihin tuotujen kymmenien tuhansien aasialaisten osuutta sotaponnisteluissa ei ole juuri kuvattu (Patrick Bohler: *South China Morning Post*, multimedia.scmp.com/ww1-china/ sekä Xu, Guoqi: *Strangers on the Western Front. Chinese Workers in the Great War*, 2011).

Heidän joukossaan oli muun muassa eräs vietnamilaisnationalisti, joka pyrki edistämään maansa itsenäistymistä, tosin turhaan. Turhautuneena vähäisiin vaikutusmahdollisuuksiin sittemmin Ho Chi Minh'iksi nimensä muuttanut nationalisti aktivoitui maailmanvallankumouksen inspiroimana ja tuli antagonistina osaltaan vaikuttaneeksi myös Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan Vietnamin sodan ja sen seurausten myötä.

Myös ensimmäinen modernin ajan kollektiivisen turvallisuuden instrumentin kehittäminen vastauksena sodan kauhuille kulminoitui Kansainliitossa. Vaikka sen tarina ei ollut niin suuri onnistuminen kuin oli toivottu, oli sen antama esimerkki kiistattomasti tärkeä.

Idean pohjalta pyrittiin toisen maailmansodan jälkeen kehittämään myös Yhdistyneitä Kansakuntia. Pohjavireenä näissä molemmissa oli rauhanomaisten konfliktinratkaisun keinojen etsiminen ja jossain määrin myös valtioiden välisen keskinäisriippuvuuden näkyväksi tekeminen sekä lisääminen.

Entäs ne välivaalit ja Yhdysvallat?

Vailla kytköstä Yhdysvaltojen välivaaleihin esimerkiksi ulkopolitiikan näkökulmasta ei ensimmäisen maailmansodan historiakaan ole, päinvastoin. Ensimmäinen maailmansota on eräs perustavanlaatuisimpia esimerkkejä siitä, mitä voi tapahtua kun Yhdysvaltojen presidentti jättää enemmän tai vähemmän tarkoituksellisesti noudattamatta ulkopolitiikan hoitamiseen liittyvissä valtuuksissaan mainittua vaatimusta johtaa ulkopolitiikkaa yhdessä kongressin kanssa, sen näkemyksiä kuunnellen ("with advice and content").

Politiikan tutkijanakin toiminut Woodrow Wilson toimi monin paikoin hyvin itsenäisesti ja osin oman presidentinvaalikampanjansa vastaisesti. "Hän piti meidät sodan ulkopuolella", oli ollut Wilsonin toisen vaalikauden kampanjan keskeisin slogan. Se oli ollut toistettava, lyhyt ja napakka iskulause, jolla kiinnittää huomiota ja virtaviivaistaa kampanjasanoma muutamaan sanaan äänestäjiin vetoavalla tavalla - ja tehokkaasti.

Navigoidessaan ulkopolitiikan karikkoisilla vesillä ja toimintastrategiaa suurvallaksi hiljalleen nousseen Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan Wilson joutui vaikeaan tilanteeseen. Sotaan osallistumisella ei ollut varauksetonta kannatusta, mutta sen ulkopuolelle jättäytyminen voisi olla kohtalokasta myös Yhdysvalloille, erityisesti sen kauppa- ja taloussuhteita ajatellen. Niiden ensisijainen kohde oli sota käyvä Eurooppa.

Monia sisäpoliittisia uudistuksia sodan aikana läpi ajanut Wilson kuunteli alkuun kongressia myös ulkopolitiikassa ja halusi sen tuen sotaan liittymiselle ja sodan julistamiselle. Väli­ratkaisuna ajettu ns. aseeton neutraliteetti oli osoittautunut kaksiteräiseksi miekaksi.

Yhdysvallat kävi kauppaa erityisesti ympärysvalttojen kanssa, mikä oli kestävämpiä Saksalle ja keskusvalloille. Ne vastasivat tähän lopulta rajoittamattomalla sukellusvenesodalla ja pyrkimällä saamaan Meksikon voimakkaammin vaikutuspiirinsä alle - mahdollisesti jopa erillissotaan Yhdysvaltojen kanssa. Tämä johti lopulta, yhdessä amerikkalaisten kauppa- ja matkustajalaivojen upotusten myötä tulneiden amerikkalaisuhrien johdosta Yhdysvaltojen liittymiseen sotaan.

Presidentin laajoja toimivaltuuksia käyttäen Wilson teki paljon ratkaisuja oman sisäpiirinsä ja läheisimpien avustajiensa näkökulmia kuunnellen ja päätti asioista paljon itse. Lopulta hän jätti perustuslain vaatimuksista huolimatta kuuntelematta ja konsultoimatta kongressia, mikä näkyi erityisesti sodan jälkeen vastareaktiona.

Vuonna 1918 pidetyissä vaaleissa demokraatit menettivät enemmistönsä sekä edustajainhuoneessa että senaatissa: Suvereniteetin luovuttaminen ulkopuoliselle ylikansalliselle toimijalle huolestutti yhdysvaltalaisia poliitikkoja, ja kun heidän ehdottamiinsa muutoksiin Kansainliittoon liittyvissä sopimuksissa ei suostuttu, Yhdysvaltojen liittyminen Kansainliittoon, Wilsonin keskeisimpään luomukseen, torjuttiin. Asiaan vaikutti toki Wilsonin sairastelu ja siitä johtunut vähäinen kampanjointimahdollisuus. Sisäpolitiikalla oli siis merkittävä vaikutus ulkopolitiikkaan ja tämän vaikutukset näkyivät pitkään sodan jälkeen.

Sodan myötä Yhdysvallat (samoin kuin Japanikin jossain määrin) oli myös tullut kansainvälisten suhteiden järjestelmään suurvaltana jäädäkseen, vaikka se jättäytyikin muodollisesti kansainliiton ulkopuolelle. Vaikka eristäytyneisyyden ajasta usein puhutaankin, ei maailman suurimmaksi talousmahdiksi ja voimapolitiittiseksi tekijäksi nousutta mantereen kokoista valtiota voitu enää sivuuttaa. Erityisesti suhteessa sodassa enemmän kärsineisiin suurvaltoihin sen etulyöntiasema oli merkittävä ja tämän myös muut joutuivat tunnustamaan. (Paul Kennedy: *The Rise and Fall of the Great Powers*, 1987.)

Vaikka kaikkia sodan vaikutuksia ja seurauksia onkin mahdotonta tiivistää yhteen lyhyeen tekstiin, on tässä mainittu joitain niistä merkityksistä, minkä vuoksi suuren sodan päättymisen muistaminen on ajankohtaista. Esimerkiksi tässä tekstissä mainittuihin teoksiin perehtymällä saa hyvän pohjan ensimmäisen maailmansodan moninaisten merkitysten ja vaikutusten

hahmottamiseksi ja aihepiiriin syventymiseksi. Kansainvälisten suhteiden historian tunteminen, ja myös sen sisäpoliittisten ulottuvuuksien hahmottaminen kun näyttää olevan edelleen äärimmäisen ajankohtaista. Historia tarjoaa tähän välineitä.

Matti Roitto on yleisen historian tutkijatohtori.